

Ekonomi

journal homepage: <https://dergipark.org.tr/ekonomi>

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bölgesel kalkınmasının ekonomik değerlendirmesi ve devletin bölgesel politikasının ana yönleri (Economic assessment of regional development of the Republic of Azerbaijan and main directions of regional policy of the state)

^a Ramina Musatafayeva, ^b Rukhiya Gambarova, ^c Yegana Abbasova

^a Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi, Ekonomi Bölümü, Gence, Azerbaycan

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler:

Bölgesel kalkınma
Bölgesel ekonomi
Sosyo-ekonomik kalkınma

ÖZET

Modern zamanlarda, bölgesel kalkınma yönetim düzeyini değerlendirmek çok önemlidir. Çok sayıda ve çeşitli yaklaşımlar ve yöntemler vardır. Örneğin, GSYİH, kişi başına gelir, işgücü verimliliği ve büyümeleri gibi tamamen ekonomik göstergeler, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasını tam olarak değerlendiremez. Uzun ömürlülük, halk sağlığı, eğitim ve nitelikler ile üretim ve toplumdaki yapısal değişikliklerin göstergeleri daha az önemli değildir. Bu bağlamda, makale devletin bölgesel politikasını, bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınmasını, bölgesel kalkınmanın değerlendirilmesini ve 2004-2018 için ülkenin ekonomik kalkınma göstergelerini analiz etmektedir. Mantıksal tarih, analiz-sentez, tümevarım-tümdengelim yöntemleri kullandık. Son olarak, sonuçlar ve öneriler analizden elde edilen hükümlere dayanmaktadır.

ARTICLE INFO

Keywords:

Regional development
Regional economy
Socio-economic development

ABSTRACT

In modern times, it is very important to assess the level of management of regional development. There are numerous and varied approaches and methods. For example, purely economic indicators, such as GDP, per capita income, labor productivity and their growth, cannot fully evaluate the socio-economic development of the region. Longevity, public health, education and qualifications, as well as indicators of structural changes in production and society are of no less importance. In this regard, the article analyzes regional policy of the state, socio-economic development of the regions, assessment of regional development, as well as indicators of economic development of the country for 2004-2018. We used logical history, analysis-synthesis, induction-deduction methods. Finally, the conclusions and recommendations are based on the provisions obtained from the analysis.

1. Giriş

Sosyal politika, ilgi alanını oluşturan sorunların tespiti ve çözümü açısından pek çok disiplini bünyesinde barındırmaktadır. Çalışma kapsamında ilk olarak sosyal politika disiplininin kapsam genişliğinin irdelenmesi, ardından da neden bölgesel kalkınmanın sosyal politika disiplininin faaliyet alanları arasında yer aldığı açıklanabilmesi amacıyla sosyal politika disiplininin bölgesel kalkınma farklılığıyla bağlantısının irdelenmesi yöntemi tercih edilmiştir.

Tokol (2000) sosyal politikayı; "ekonomik bakımdan güçsüz olanları korumaya dönük ve devlet tarafından alınan bir önlemler bütünü" olarak tanımlamakta olup kapsam genişliğine göre de dar ve geniş anlamda iki farklı düzeye ayırmaktadır. Buna göre dar anlamda sosyal politika, işçi ve işveren arasındaki mücadelenin azaltılması ve işçi sınıfının korunmasına yönelik pozitif ayrımcılığa yol açan uygulamaların geniş anlamdaysa sosyal güvenlik ve toplum içi barışın sağlanması, devletin varlığının korunması ve geliştirilmesi için zor durumda bulunan tüm bireylerin korunmasının amaç edildiği politikalar bütününe dönüşmüştür. Dolayısıyla sosyal politika kavramı günümüzde genel anlamda devletin eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve bireysel sosyal hizmetleri içeren plan, proje ve hizmetlerin bütünü olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (İçağasıoğlu, Çoban & Özbesler, 2009).

Sosyal devrim, sanayi devriminin çalışma hayatında yarattığı eşitsizlikleri çözmek için ortaya çıkmıştır. Örnekler, asgari ücretin belirlenmesi, çalışma yaşı ve dönemlerin düzenlenmesi gibi işçi sınıfı uygulamalarıdır. II Dünya Savaşı sonrasında odak sadece çalışma hayatıyla sınırlı kalmadı, tüm topluma yayıldı. Sosyal politikanın dar ve geniş anlam farkı, çalışma hayatıyla sınırlı mı yoksa tüm topluma mı dayanıyor olduğu ile de şekillenir. İster dar ister geniş olsun, sosyal politika, sosyal adalete yönelik eşitsizliklerle mücadele kolektif siyasetidir. Bölgesel eşitsizliklerin artması sanayi devrimi ile gerçekleşti. Maddison'un (2001) 0, 1000, 1820 ve 1998 yılları için kişi başına düşen GSYİH tahminlerine göre, küresel ölçekte bölgeler arasındaki en düşük ve en yüksek gelir bölgesel farklılıkları % 12,5, % 12,5, 2,95 kez ve 58'dir.

Sanayi devrimi yoluyla bölgesel kalkınma eşitsizliklerinin artması, 19. ve 20. yüzyıllarda sosyal politika uygulamalarının yoğunlaşmasına yol açtı (Çiftçi, 2018).

Her ülkenin sistematik, dinamik ve dengeli kalkınmasını karakterize eden en önemli göstergelerden biri, bölgelerin gelişme düzeyidir. Bölgelerin sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmasının sağlanması, devletin izlediği ulusal ekonomi politikasının doğrudan bir unsuru olan bölgesel ekonomik politikanın etkinliğine bağlıdır. Modern dünya uygulamasında, bölgesel ekonomi politikası, ülkenin ekonomik kalkınmasını bir bütün olarak ve bölgesel olarak yönetmenin, devlet ile bölgeler ve bölgeler arasındaki ilişkiyi yansıtan bir işlev olarak görülmektedir. (Işık vd., 2018; Abbasova & Gambarova, 2017)

Değerler ve kalkınma hedefleri hiyerarşisinde ülkeler ve bölgeler arasında bazı farklılıklar olmasına rağmen, uluslararası kuruluşlar ülkelerin ve bölgelerin gelişme seviyesini bazı aralık göstergelerine göre değerlendirmektedir. Bu göstergelerden biri İnsani Gelişim Endeksidir.

Entegre göstergelerle birlikte, kişi başına düşen milli gelir, bireysel maddi faydaların tüketimi, gelir farklılaşması, yaşam beklentisi, fiziksel sağlık, eğitim düzeyi ve nüfusun refahının kullanılması gerektiği unutulmamalıdır. Ayrıca, bölgesel kalkınma için özel bir teşhis sistemi oluşturulmalı ve bölgesel kalkınmayı değerlendirmek için kullanılmalıdır. Aynı zamanda, bölgesel kalkınma teşhis sisteminde çevresel değerlendirme, bölgesel kalkınma dinamiklerinin değerlendirilmesi, vb. bu tür alanlar da önemli bir rol oynamaktadır. Bölgesel politika bu değerlendirmeye dayanmaktadır.

Devletin izlediği bölgesel politikanın, ulusal öneme sahip bölgesel meseleleri ele almayı amaçladığı iyi bilinmektedir. Bu, bölgesel kalkınma çıkarları dikkate alınarak devlet tarafından da yapılır. Ayrıca, bölgelerin kendileri ulusal çıkarlarını dikkate alarak iç politikalarını gerçekleştirebilirler.

Tabii ki, hem devletin bölgesel politikası hem de bölgelerin iç politikası bütünü oluşturur ve birbirini tamamlar.

Devletin bölgesel yapısının, idari ve ekonomik alanlarının bölgesel politikanın nesnesi olduğunu biliyoruz. Bazı yerel alanların belirli ekonomik, sosyal ve çevresel sorunları olduğu unutulmamalıdır.

* Corresponding author. E-mail address: yegana.abbasova@outlook.com (Rukhiya Gambarova).

Received: 06 October 2019; Received in revised from 07 February 2019; Accepted 17 February 2020

Avrupa Birliği'nin bölgesel politikası bu açıdan önemlidir. Burada her bölgenin tam potansiyeli ortaya çıkıyor. Örneğin, bölgesel düzeyde ekonomik büyüme potansiyeli olan ve AB'ye değer katabilecek bölgelere yatırım yaparak, hedef 2004 yılından bu yana AB üye ülkelerinde rekabet gücünü ve istihdamı artırmak ve yaşam standartlarını iyileştirmektir. Bölgesel politika, AB'de ekonomik büyüme ve istihdamı artırmayı ve aynı zamanda beyin göçünü önleyerek beşeri sermayeye daha fazla yatırım yapılmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Bölgesel Politika-2017).

Bölgelerdeki sosyo-ekonomik kalkınmanın bir diğer önemli yönü, bölgenin bölge tarafından ithal edilen para birimini artırması ve mevcut doğal kaynakların doğrudan ihracatını etkilemesidir. Yeraltı kaynaklarının, üretimin, yatırımın ve sermaye yoğun sektörünün araştırılmasına izin veren doğal kaynaklardır. Bu amaçla, bu doğal kaynaklara yönelik pazar şimdiden bölge dışına çıkmış ve dünya ülkeleri seviyesine ulaşmıştır.

Bölgesel Politika bilindiği gibi, maddi nimetler üretimi ilçenin seçimi ve bulunduğu işletmenin yeri ile başlar. Bu noktada birçok karmaşık ve hayati soru ortaya çıkıyor: İşletmenin yeri ve işi için alan seçerken hangi ölçülebilir birimler ve ilkeler izlenmelidir? Bu alanın ne tür doğal kaynakları ve ekonomik koşulları insanlar için büyük yarar sağlayabilir? Bu alanda ne tür üretim düzenlenmeli ve koordine edilmeli, ürünü nasıl ve nerede tüketmeli? (Nuriyev, 2004).

11 Şubat 2004'ten bu yana, bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınmasına ilişkin devlet programları Azerbaycan Cumhuriyeti'nde faaliyet göstermektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin kalkınması, ülkedeki sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma stratejisinin önemli bir parçasıdır. Kabul edilen ve başarıyla uygulanan devlet kalkınma programlarında öngörülen görevlerin uygulanması ve bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınması ile ilgili ek önlemler, ülkedeki petrol dışı sektörün sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunur, bölgelerdeki kamu hizmetlerinin ve sosyal altyapının kalitesini iyileştirir ve iş ortamını iyileştirir. ve artan yatırım, istihdam yaratma ve sonuç olarak artan istihdam ve yoksulluğun azaltılması (https://president.az/articles/11089).

Ayrıca, 2004-2018 yıllarında devlet programlarının uygulanması döneminde gayri safi yurtiçi hasılanın petrol dışı sektörde 2,8 kez, sanayide 2,6 kez, tarımda % 1,7 olmak üzere 3,3 katı olduğu belirtilmektedir. 2 milyondan fazla yeni istihdam ve 100.000'den fazla işletme yaratıldı; işsizlik yüzde 5 ve yoksulluk yüzde 5.1 azaldı. Hükümet programları çerçevesinde yürütülen büyük ölçekli çalışmalar, önümüzdeki yıllarda bölgelerin gelişimi için sağlam bir temel sağlamıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişimi üzerine Devlet Programı" 2014-2018).

Yabancı deneyime dayanarak, Avrupa'nın en genç nüfuslu ülkesi olarak kabul edilen Türkiye, bu avantajını ekonomik anlamda güce dönüştürebilmesi için geliştiği gibi istihdam etmek zorundadır. Bu bağlamda emek piyasasına erişimdeki zorlukların bertaraf edilmesi, genç nüfusun istihdamının başarısındaki en önemli politikalarından biri kabul edilmektedir. TÜİK 2014 işgücü verilerinde Türkiye'de toplam 25 milyon istihdam sayısının 3,6 milyonun gençlerden oluştuğu ve kayıtlı toplam 2 milyon 850 bin işsiz 760 binin genç işsizlerden oluştuğunu düşünüldüğünde olayın önemi daha da artmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de genç işsizlik ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu bağlamda öncelikle Türkiye'de istihdam yapısı ve iş gücü piyasası analiz edilmektedir. Daha sonra Türkiye'de Genç İşsizlik ve Eğitim İlişkisi literatür taraması ile incelenmektedir. Son olarak söz konusu ilişki işsizlik, orta öğrenim ve yükseköğrenim serileri ile ekonometrik modelle test edilmektedir. Öncelikle zaman serileri birim kök testine tabi tutulmakta, durağanlık sağlanan serilere Johansen-Juselius Eş bütünleşme testi uygulanarak aralarındaki eş bütünleşme ilişkisi irdelenmektedir. Hata düzeltme modeli uygulanan değişkenlerle ulaşılabilecek sonuçlara göre politika önerileri geliştirilmektedir (Altunöz, 2019). Aynı zamanda stratejik para birimi, 2004 yılına göre 24,3 kat artarak 1 Ocak 2019 itibarıyla 45 milyar doları aştı. Devlet programlarının uygulanması sırasında dış ticaret coğrafyası genişlemiş, emtia yapısı iyileşmiştir. Bu dönemde Azerbaycan 190 ülke ile dış ticaret operasyonları gerçekleştirmiş ve petrol dışı ihracat 4,2 kat artmıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişimi Devlet Programı" 2019-2023).

Girişimciliğin geliştirilmesi ve iş ortamının daha da geliştirilmesi, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın ekonomik kalkınma stratejisinin önceliklerinden biridir. Devlet programlarının kabul edilmesinden bu yana, ülkedeki girişimciliği dinamik olarak geliştirmek ve genişletmek, girişimcilere devlet desteğini güçlendirmek ve haklarının korunması için güvenilir mekanizmalar oluşturmak amacıyla bir dizi önlem uygulanmıştır. 2018 yılında yapılan çalışmalar sonucunda özel sektörün payı GSYİH'nın % 80'inden, istihdamın % 75'inden fazlasıydı ve devlete ait işletme sayısı 950.000'i aştı. Bölgeler, kayıtlı ticari kuruluşların % 66,6'sını oluşturmaktadır.

Azerbaycan'ın başarıları uluslararası kuruluşların ve finans kuruluşlarının raporlarına yansdı. Dünya Bankası'nın Doing Business 2019 raporuna göre Azerbaycan'ın bir önceki yıla göre sıralamada 57. sıradan 25. sıraya

yükselmesi tesadüf değil. Belgeye göre, Azerbaycan 10 göstergeden 8'ini yükseltti ve dünyadaki en reformist 10 ülke listesine dahil edildi ve dünyanın en reformlu ülkesi ilan edildi (https://az.strateg.az/news.php?id=157784). Geçmişte, nüfusun gelirlerini artırmak için pratik adımlar atılmış, asgari ücreti geçimlik asgari düzeye getirme politikası sürdürülmüş ve işgücü politikası ve ücretlerindeki ilerici reformlar nüfusun yaşam standartlarında bir artışa yol açmıştır. 2004-2018 yıllarında ortalama aylık maaş 7 kat, ortalama aylık emeklilik 9.4 kat artmış ve yoksulluk oranı 2004 yılında % 44.7'den 2018'de % 5.1'e düşmüştür.

Böylece ülkemizde bölgesel kalkınma yönetimi sorunlarının incelenmesi çok önemli ve önemli bir görev olarak ortaya konmuştur. Bugün Azerbaycan devleti, bölgesel kalkınmayı yönetmek için yeni ve daha verimli mekanizmalar bulma ihtiyacı ile karşı karşıyadır.

Bölgesel politika geliştirmenin analizi, hedeflerinin zaman içinde sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması ile daha yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, bir takım sorunların ele alınması gerekmektedir:

- Her bölgede sosyo-ekonomik kalkınma konularını ele almak için yeterli olan finansal ve kaynak potansiyelinin yaratılmasına yardımcı olmak; - bölgeler arasında rasyonel ekonomik ilişkilerin kurulmasına yardım; - bölgesel mal, hizmet, sermaye ve işgücü piyasalarının entegre bir sistemi olarak devlet pazarının geliştirilmesi;
- Büyük merkezlerde ve endüstriyel alanlarda işsizliği sosyal olarak güvenli bir seviyede tutmak; -ekonomik bölgelemenin iyileştirilmesi; -göçü vb. düzenlemek için önlemler almaktır.

Kaynaklar

- Abbasova, Y. A., ve Gambarova, R.M. (2017) Azerbaycan ekonomisi. Gence: 327.
- Ali Khudu-Nuriyev (2004) Bölgesel Politika ve Yönetim, Bakü, "Karaağaç".
- Altunöz, U. (2020). Türkiye'de işgücü piyasasında eğitim seviyesi genç işsizlik üzerindeki etkili mi? Ekonometrik analiz. Journal of Ekonomi, 1-4.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişimi üzerine Devlet Programı, (2003-2008) 11 Şubat 2004.
- Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin sosyo-ekonomik kalkınması üzerine Devlet Programı, (2009-2013) 14 Nisan 2009.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişimi üzerine Devlet Programı, (2014-2018).
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişimi Devlet Programı, (2019-2023).
- Çiftçi, M. (2018) Sosyal siyaset, bölgesel ekonomi ve kalkınma ekonomisinin ortak çalışma alanı olarak bölgesel kalkınma.
- Gurbanzadeh, A. (2004) Tarımsal yapının bölgesel gelişim modeli, Bakü: 432. https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=31&id=226 https://president.az/articles/11089 https://az.strateg.az/news.php?id=157784.
- Isik, C., Dogru, T., ve Turk, E. S. (2018) A nexus of linear and non-linear relationships between tourism demand, renewable energy consumption, and economic growth: Theory and evidence. *International Journal of Tourism Research*, 20(1): 38-49.
- Mustafayeva, R.R., Abbasova, Y.A. ve Jafarova R.M. (2019) İktisat biliminin modern sorunları, Bakü-Ecoprint: 262.

Musatafayeva, 2014 yılından bu yana Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi Tarım Sektöründe Ekonomi Bölümü'nde Doçent olarak görev yapmaktadır. Ayrıca 2018'den bu yana Tarım Sektöründe Ekonomi Bölümü yönetmektedir. Bilimsel araştırmanın ana yönleri, Tarım sektörünün yenilikçi gelişimine yatırım sorunlarıdır.

Gambarova, 2017 yılından Ekonomi Felsefe Doktorudur. 2019 yılından bu yana Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi Tarım Sektöründe Ekonomi Bölümü'nde Doçent olarak görev yapmaktadır. Bilimsel araştırmanın ana yönleri, Yerel gıda pazarının korunmasının iyileştirilmesi yönleridir.

Abbasova, 2013 yılından Ekonomi Felsefe Doktorudur. 2018 yılından bu yana Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi Tarım Sektöründe Ekonomi Bölümü'nde Doçent olarak görev yapmaktadır. Bilimsel araştırmanın ana yönleri, köyün sosyal gelişimi ve yaşam standartlarının iyileştirilmesine yönelik talimatlar yönleridir.